

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

MOLIYA, PUL-KREDIT VA BANK BANKLARNING IQTISODIYOTDAGI ROLI

Turopova Nigora Xolmurod qizi

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

nturopova@tersu.uz

Xurramov Miraziz G'ayratovich

Termiz davlat universiteti talabasi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada iqtisodiyotning rivojlanishi va takomillashishida banklarning o'rnini va roli haqida mualliflar tomonidan fikr-mulohazalar keltirilgan. Banlarning iqtisodiyotdagi rolini oshirish va muhim vazifalarini belgilash bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Bank, bank faoliyati, iqtisodiyot, pul, kapital.

ФИНАНСЫ, ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНЫЕ И БАНКОВСКИЕ ДЕЛА РОЛЬ БАНКОВ В ЭКОНОМИКЕ

АННОТАЦИЯ

В данной статье представлены мнения авторов о месте и роли банков в развитии и совершенствовании экономики. Разработаны предложения и рекомендации по повышению роли банков в экономике и определению их важных задач.

Ключевые слова: Банк, банковская деятельность, экономика, деньги, капитал.

FINANCE, MONEY-CREDIT AND BANKING THE ROLE OF BANKS IN THE ECONOMY

ANNOTATION

This article presents opinions of the authors about the place and role of banks in the development and improvement of the economy. Proposals and recommendations on increasing the role of banks in the economy and defining their important tasks have been developed.

Key words: Bank, banking activity, economy, money, capital..

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

Banklar iqtisodiyotdagi asosiy moliyaviy vositachi hisoblanadi. Banklar faoliyati pul bozoridagi o'zgarishlar tovar bozoridagi o'zgarishlarga aylanadigan kanalni ifodalaydi.

Banklar moliyaviy vositachilardir, chunki ular bir tomondan omonatlarni (depozitlarni) qabul qiladilar, omonatchilardan pul jalb qiladilar, ya'ni. ular vaqtincha bo'sh mablag'larni to'playdilar va boshqa tomondan, ularni turli xil iqtisodiy agentlarga (firmalar, uy xo'jaliklari va boshqalar) ma'lum foizda beradilar, ya'ni. kreditlar berish. Shunday qilib, banklar kredit bo'yicha vositachilardir. Shuning uchun bank tizimi bir qismidir kredit tizimi. Kredit tizimi bank va nobank (ixtisoslashtirilgan) kredit tashkilotlaridan iborat. Nobank kredit tashkilotlariga quyidagilar kiradi: fondlar (investitsiya, pensiya va boshqalar); kompaniyalar (sug'urta, investitsiyalar); moliya kompaniyalari (omonat-ssuda uyushmalari, kredit uyushmalari); lombardlar, ya'ni. kreditda vositachi bo'lgan barcha tashkilotlar.

Davlatimiz rahbarining 2014-yil 7-aprelda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasida investitsiya iqlimi va ishbilarmonlik muhitini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmoni hamda 15-aprelda imzolangan "Tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish va davlat xizmatlarini ko'rsatish bilan bog'liq tartibotlarni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorining mazmun-mohiyati, bank tizimi oldiga qo'yilgan vazifalar xususida atroflicha aytsak bo'ladi. Mazkur hujjatlarga muvofiq bank sohasida chora-tadbirlarning amalga oshirilishi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarining kengayishiga, banklarning investitsiyaviy faolligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash, texnik va texnologik yangilashni jadallashtirishda bank-moliya tizimining rolini oshirish, banklarning kapitallashuvi va moliyaviy barqarorligini mustahkamlash hamda xalqaro me'yorlarga muvofiq yanada rivojlantirish masalalari muhim hisoblanadi.

Banklar faoliyatida pul sifatidagi qiymati va sotib olish qobiliyati uni chiqarish xarajatlaridan (zarb qilish, chop etish xarajatlaridan) sezilarli darajada yuqori bo'lgan, shuningdek, banknotlar ishlab chiqarilgan materialni sotishdan tushadigan daromadlardan yuqori bo'lgan pul aktivlarini ifodalaydi. tayyorlangan yoki esdalik sovg'alari sifatida sotishdan olingan. Deyarli barcha qog'oz pullar va ko'pchilik metall pullarni haqli ravishda ramziy, fiat deb atash mumkin. Ular pulga aylangan, chunki davlat ularni bu rolda tayinlagan.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

Juda muhim joy pul tizimi rivojlangan mamlakatlarning pul muomalasi esa naqd cheklarni oldi. Chek - bu chek egasining hisobvarag'idan uni taqdim etuvchiga pul berish to'g'risidagi bankning buyrug'i. Cheklar haqli ravishda pul shakllaridan biri sifatida qabul qilinadi, chunki ular aslida naqd pul bo'lmay, to'lov vositasi sifatida o'z vazifalarini to'liq amalga oshiradilar.

So'nggi paytlarda "elektron pul" keng rivojlandi. Bularga plastik kartalar - kredit va debet kiradi. Debet kartasi qabul qiluvchi mijozning bank hisobvarag'iga ma'lum miqdorda pul qo'yishini o'z ichiga oladi, bunda u keyinchalik o'z xarajatlarini amalga oshirishi mumkin. Kredit karta qisqa muddatga va oldindan belgilangan miqdorda kredit beradi.

Mamlakatimizdagi tijorat banklari kredit qo'yilmalarining umumiy hajmi keyingi uch yilda 2,3 baravarga o'sdi. Misol uchun, 2013-yilda oldingi yilga nisbatan 30,1 foiz ko'p kreditlar ajratildi, berilgan investitsion kreditlar hajmi 1,3 barobarga oshdi.

Bugungi kunda banklar kapitalining yetarlilik darajasi 24,3 foizni tashkil etmoqda, bu bank nazorati bo'yicha Bazel qo'mitasi tomonidan 8 foiz etib belgilangan talabdan uch barobar ko'pdir. Likvidlik darajasi bank tizimi barqarorligini baholashda muhim omillardan biri bo'lib, qator yillar davomida 65 foizdan yuqori, ya'ni belgilangan minimal darajadan ikki barobar ko'p miqdorni tashkil etmoqda.

Biroq, asosiy moliyaviy vositachilar tijorat banklari. "Bank" so'zi italyancha "banco" so'zidan olingan bo'lib, "skameyka (almashtiruvchilar)" degan ma'noni anglatadi. Zamonaviy bilan birinchi banklar buxgalteriya printsipli qo'sh yozuvlar XVI asrda Italiyada paydo bo'lgan, garchi sudxo'rlik (ya'ni qarz berish) kreditning birinchi shakli sifatida bizning eramizdan oldin ham rivojlangan. Birinchi maxsus kredit institutlari Qadimgi Sharqda miloddan avvalgi 7-6-asrlarda paydo bo'lgan, banklarning kredit funksiyalarini Qadimgi Yunoniston va Qadimgi Rimda ibodatxonalar, O'rta asrlarda Yevropada monastirlar bajaragan.

Zamonaviy bank tizimi ikki darajadan iborat. Birinchi daraja - Markaziy bank. Ikkinchi daraja - tijorat banklari tizimi.

Markaziy bank mamlakatning asosiy banki hisoblanadi. AQSHda u FRS (Federal rezerv tizimi) deb ataladi, Buyuk Britaniyada bu Angliya banki, Germaniyada Bundesdeutchebank, Rossiyada Rossiya Markaziy banki ya boshqalar. Markaziy bank quyidagi funktsiyalarni bajaradi:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

Mamlakatning emitent markazi (banknotlarni muomalaga chiqarishda monopoliya huquqiga ega bo'lib, uni doimiy likvidlik bilan ta'minlaydi. Markaziy bankning pul mablag'lari naqd pul (banknot va tangalar) va naqd bo'lmagan pullardan (tijorat banklarining Markaziy bankdagi hisobvaraqlari) iborat.)

Davlat bankiri (hukumatning moliyaviy operatsiyalariga xizmat qiladi, g'aznaga to'lovlar bo'yicha vositachilik qiladi va davlatga qarz beradi. G'aznachilik Markaziy bankda depozit shaklida bo'sh pul mablag'larini saqlaydi va o'z navbatida, Markaziy bank g'aznaga hamma narsani beradi. uning foydasi ma'lum, oldindan belgilangan stavkadan oshib ketadi.)

Banklar banki (tijorat banklari markaziy bankning mijozlari bo'lib, ularning majburiy zaxiralarini saqlaydilar, bu ularning ichki va tashqi faoliyatini nazorat qilish va muvofiqlashtirish imkonini beradi, qiyin ahvolda bo'lgan tijorat banklariga so'nggi instansiya kreditori vazifasini bajaradi, ularni kreditlar bilan qo'llab-quvvatlaydi. pul chiqarish yoki qimmatli qog'ozlarni sotish)

Mamlakat oltin-valyuta zahiralarining saqlovchisi (mamlakatning xalqaro moliyaviy operatsiyalariga xizmat qiladi va to'lov balansi holatini nazorat qiladi, xalqaro valyuta bozorlarida xaridor va sotuvchi rolini bajaradi). Markaziy bank pulkredit (pul) siyosatini belgilaydi va amalga oshiradi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, Tijorat banklari - bu bo'sh pul mablag'larini jalb qilish va foyda olish uchun kredit berish huquqiga ega bo'lgan xususiy tashkilotlar. Shuning uchun tijorat banklari ikkita asosiy turdagi operatsiyalarni amalga oshiradilar: passiv (depozitlarni jalb qilish uchun) va faol (kreditlar berish uchun). Bundan tashqari, tijorat banklari: hisob-kitob va kassa operatsiyalarini; ishonchli (ishonchli) operatsiyalar; banklararo operatsiyalar (kredit - bir-biriga kredit berish va pul o'tkazish uchun - pul o'tkazish uchun); qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalar; xorijiy valyuta bilan operatsiyalar va boshqalar.

Tijorat banki daromadlarining asosiy qismini kreditlar bo'yicha foizlar va depozitlar (depozitlar) bo'yicha foizlar o'rtasidagi farq tashkil etadi. Bankning qo'shimcha daromad manbalari turli xil xizmatlar ko'rsatish uchun komissiya to'lovlari (ishonchli, o'tkazma va boshqalar) va qimmatli qog'ozlardan olingan daromadlar bo'lishi mumkin. Daromadning bir qismi bankning harajatlarini to'lashga yo'naltiriladi, bu bank xodimlarining ish haqi, asbob-uskunalar narxi, kompyuterlar, kassa apparatlaridan foydalanish, binolarni ijaraga olish va boshqalar.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

Ushbu to'lovlardan keyin qolgan summa bank foydasi bo'lib, undan bank aksiyalari egalariга dividendlar hisoblab chiqariladi va ma'lum bir qismi bank faoliyatini kengaytirish uchun ishlatilishi mumkin. bank qarama-qarshilikka duch keladi. Agar u barcha omonatlarini zahira shaklida saqlasa va kredit bermasa, u o'zini foydadan mahrum qiladi. Ammo shu bilan birga, u o'zini 100% to'lov qobiliyati va likvidligi bilan ta'minlaydi. Agar u omonatchilarga qarz bersa, u foyda ko'radi, lekin to'lov qobiliyati va likvidligi bilan bog'liq muammo bor. Bankning to'lov qobiliyati uning aktivlari kamida uning qarziga teng bo'lishi kerakligini anglatadi. Bank aktivlari tarkibiga o'zida mavjud bo'lgan pul qog'ozlari va boshqa shaxslar yoki muassasalardan sotib olgan barcha moliyaviy aktivlari (obligatsiyalar va obligatsiyalar) kiradi. Obligatsiyalar va qarz majburiyatlari bank uchun daromad manbai bo'lib xizmat qiladi. Bankning qarzi (majburiyati) - uning majburiyati - bu mijozning birinchi talabiga ko'ra qaytarishi shart bo'lgan unga qo'yilgan depozitlar summasi. Agar bank 100% to'lov qobiliyatiga ega bo'lishni xohlasa, unda joylashtirilgan mablag'larning hech birini qarzga bermasligi kerak. Shu tariqa, yuqori tavakkalchilik bartaraf qilinadi, lekin bank kreditga berilgan summadan foiz shaklida hech qanday foyda olmaydi va o'z xarajatiarmi to'lashga qodir emas. Bank mavjud bo'lishi uchun tavakkal qilishi va kredit berishi kerak. Berilgan kreditlar miqdori qanchalik ko'p bo'lsa, foyda ham, xavf ham shunchalik yuqori bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Закон Республики Узбекистан «О банках и банковской деятельности». № ЗРУ-580. от 5 ноября 2019 г.
2. Закон Республики Узбекистан «О центральном банке Республики Узбекистан». № ЗРУ-582. от 11 ноября 2019 г.
3. У.Азизов, Т.Каралиев и др. «Банковское дело» учебное пособие. Ташкент 2018 г.
4. Алексеев П.В. Банковское дело: управление в современном банке. Учебное пособие для ВУЗов / П.В. Алексеев, сост. -М.: КноРус, 2018. - 304 с.
5. Тавасиев А.М. Банковское дело: Учебник для бакалавров / А.М. Тавасиев. — М.: Юрайт, 2017. — 647 с.
6. Каримова, Азиза Махомадризовна Совершенствование банковского кредитования субъектов предпринимательской деятельности в сфере туруслуг на основе опыта зарубежных стран. JOURNAL OF

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

ECONOMICS, FINANCE AND INNOVATION. 2022. ISSN: 2181- 3299 Volume- II Issue 1. -С. 41-50.

7. Karimova, A. M. (2020). Role of marketing services in innovative development of tourism activities. *American Journal of Economics and Business Management*, 3(1), 24-32. <https://doi.org/10.31150/ajebm.v3i1.108>

8. Каримова, А. (2021). Совершенствование банковского кредитования инновационного развития предприятий сферы туризма. *Экономика И Образование*, (4), 59-65. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economy_education/article/view/7576

9. Буранова, Л. В. (2023). ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ИПОТЕЧНОГО ЖИЛИЩНОГО КРЕДИТОВАНИЯ. *О'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(19), 437-345.

10. Turoпова, N. (2023). О 'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o 'ziga xos xususiyatlari.

11. Turoпова, N., & Jumanazarov, H. (2024). О'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA GID HAMROHLIGI VA TARJIMONLIK FAOLIYATINING AHAMIYATI. *Молодые ученые*, 2(9), 129-131.

12. Turoпова, N., & Ochilov, J. (2024). МАКАБГАЧА ТА'ЛИМ TASHKILOTLARIDA NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARI ORQALI BOLALARNI MUSTAQIL FIKRLASHGA O'GATISH BORASIDA OLIV BORILGAN ILMIY TADQIQOT ISHLARI TAHLILI. *Молодые ученые*, 2(9), 124-128.

13. Turoпова, N., & Daniyarov, I. (2024). О 'ZBEKISTONDA SHAXSIY OLIYAVIY JAMG 'ARMA YIG 'ISHDA OYLIK MAOSHNING O'RNI. *Молодые ученые*, 2(9), 60-62.

14. Turoпова, N., & Buriyev, A. (2024). ASSESSMENT AND IMPLEMENTATION METHODS OF THE EFFECTIVENESS OF MARKETING ACTIVITIES. *Молодые ученые*, 2(9), 24-29.

15. Turoпова, N., & Abdurahmonov, B. (2024). MARKETING: MARKETING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI. *Молодые ученые*, 2(9), 4-11.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

16. Turoпова, N., & Qudratov, I. (2024). INFLYATSIYA: O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA INFLYATSIYA DARAJASI. *Молодые ученые*, 2(9), 91-97.

17. Turoпова, N., & Jo'rayev, A. (2024). TALABA-YOSHLAR TA'LIM DASTURIDA IJTIMOY-GUMANITAR FANLARNI O'RGATISH METODOLOGIYASI. *Молодые ученые*, 2(9), 63-66.

18. Turoпова, N., & Norbekov, Z. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI VA AMALIY AHAMIYATI. *Молодые ученые*, 2(9), 103-106.

19. Turoпова, N., & Norbayev, S. (2024). TIJORAT BANKLARIDA QIMMATLI QOG'OZLARGA QILINGAN INVESTITSIYALAR TAHLILI VA SHU BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR. *Молодые ученые*, 2(9), 85-87.

20. Turoпова, N., & Keldiyev, A. (2024). MAMLAKAT BANK TIZIMINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH MASALALARI. *Молодые ученые*, 2(9), 76-78.

21. Turoпова, N., & Elomonov, H. (2024). O'ZBEKISTONDA HUDUDLAR KESIMIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH HOLATI. *Молодые ученые*, 2(9), 36-42.

22. Turoпова, N., & Jo'lliyev, M. (2024). O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA IQTISODIYOTNING TUTGAN O'RNI. *Молодые ученые*, 2(9), 67-72.

23. Turoпова, N., & Elmurodova, M. (2024). TEXNOLOGIYALARNING RIVOJLANISHINING ISH O'RNIGA TA'SIRI. *Молодые ученые*, 2(9), 33-35.

24. Turoпова, N., & Misirov, T. (2024). O'ZINI O'ZI BOSHQARISH. *Молодые ученые*, 2(9), 111-113.

25. Turoпова, N., & Jumayev, R. (2024). YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISH MASALALARI. *Молодые ученые*, 2(9), 73-75.

26. Turoпова, N., & Choriyev, M. (2024). "ISLOM IQTISODIYOTI" VA "ISLOM MOLIIYASI" TUSHUNCHALARI VA ISHLASH TARTIBI. *Молодые ученые*, 2(9), 30-32.

27. Turoпова, N., & Ergasheva, F. (2024). TA'LIM TIZIMIDA RAQAMLI VA AXBOROT RESURSLARDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI. *Молодые ученые*, 2(9), 43-45.